

Touko Vaahtera
Juho Honkasilta

Kasvatuksen ja koulutuksen kontekstien vammainen tutkimuksellinen tarkastelu

Sekä kasvatustieteelliselle että mediasa käytävälle keskustelulle inklusiosta on leimallista keskustelun kohdistaminen peruskoulun kontekstiin. Varhaiskasvatus ja etenkin peruskoulun jälkeiset opinto- ja työllistymispolut jäävät vähemmälle huomiolle. Peruskoulua koskeva keskustelu kohdistuu tyypillisesti koulun toimintakulttuuriin ja opetuksen käytäntöihin ja painottaa kaikkien koulua lähikouluperiaatteen mukaisesti.

Inklusiokeskustelua kuvastaa yhtäältä ajatus ihmisten moninaisuuden arvostamisesta ja kasvattaminen kohti moninaisuuden arvostamista. Toisaalta siinä annetaan paljon painoarvoa opettajien inklusioasenteille ja heidän kokemuksilleen siitä, että heidän valmiutensa inklusiivisen kasvatuksen toteuttamiseen ovat

puutteelliset. Siksi herää kysymys siitä, kenen kasvatustehtävästä on kyse ja ketkä kuuluvat sen piiriin.

Inklusiokeskustelua peruskoulukontekstissa leimaakin oleellisesti inklusion suppea käsitteellistäminen tuen tarpeiksi ja sen määrittäminen jokseenkin erityispedagogiseksi ja -opetukselliseksi kysymykseksi (esim. Slee, 2013). Erityispedagogiikka niin tieteenalana kuin pedagogisina käytäntöinä näyttäytyy inklusion edistämisen airuena ja kenttänä.

Vaikuttaa siltä, että nykykeskustelussa inklusiosta inklusion juuret ovat jokseenkin unohtuneet. Niihin palaamalla olisi mahdollista viedä keskustelu inklusiosta rakenteellisemmalle tasolle (ks. myös Tervasmäen artikkeli tässä numerossa). Inklusio on vammaisaktivistien ja

-aktivismiin synnyttämä ihmis- ja kansalaisoikeusliike. Se sai alkunsa, kun vammaiset ihmiset alkoivat vaatia yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta (ks. myös Rönkön, Peltomäen, Granön ja Konnun artikkeli tässä numerossa) sekä heitä syrjivien rakenteiden ja käytäntöjen, kuten erityisopetuksellisten järjestelyiden, purkamista.

Erityispedagogiikan ja vammaistutkimuksen tieteenalojen keskinäinen suhde on ristiriitainen. Molemmilla paradigmoilla on yhteinen päämäärä: edistää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Kuitenkin paradigmojen tavat käsitteellistää koulunkäyntiin liittyvät haasteet ja kommunikoida niistä eroavat toisistaan tieteenfilosofisilta lähtökohdilta.

Erityispedagogiikka erilaisia lääke- ja neurotieteitä sekä psykiatrian ja psykologian tieteenaloja soveltavana tieteenalana mieltää oppimisen vaikeudet, vamman ja vammaisuuden yksilötason ilmiöiksi, jotka saavat ilmenemisen muotonsa suhteessa materiaaliseen ja sosiaaliseen ympäristöönsä. Tieteenalan kieli ja jossain määrin yhä myös pedagogiset käytännöt kommunikoivat näistä ominaisuuksista *erityisinä*, jostain *normaalista* poikkeavina. Ne asettavat yksilön toimintaympäristöineen arvioinnin ja kuntouttavien tuen toimien kohteeksi.

Anna-Maija Niemi nimittää tässä numerossa erityispedagogiikkaa osana inklusion edistämistä erityisopetuksen paradoksiksi. Tällä hän tarkoittaa, että koulunpidollisesti hyödylliset hallinnolliset tuen tasoja kuvaavat kategoriat, kuten tehostettu tai erityinen tuki, kääntyvätkin mahdollisesti niitä oppilaita kuvaaviksi määreiksi, joiden koulunkäyntiä tuen muotojen on suunniteltu edistävän: heistä pu-

hutaan esimerkiksi tehostetun tai erityisen tuen oppilaina. Koulunpidollinen instituutio-naalinen tarve nimetä erityisyyttä kääntyykin yksilön tarpeeksi tukeen (esim. Honkasilta, 2017). Kuten Katariina Hakala ja Anna-Maija Niemi tuovat tämän teemanumeron artikkeleissaan esille, erityiseksi nimeämisen teot seuraavat nimeämiänsä koulutus- ja työelämäpoluilla ja niillä on seurauksensa.

Vammaistutkimus puolestaan on monitieteinen ala, joka ammentaa yhteiskunta-, oikeus- ja sosiaalitieteellisistä sekä kulttuurintutkimuksellisista näkökulmista. Vammaistutkimus kyseenalaistaa kehoihin ja mieliin liitetyt kulttuuriset normit ja tutkii yhteiskunnallisia, historiallisia ja kulttuurisia kehyksiä, jotka määrittävät ja säätelevät kehoja ja mieliä. Siinä ei kiisteta vamman tai sairauden itsensä mahdollisesti aiheuttamia kielteisiä kokemuksia arjen sujumisesta. Sen sijaan vammaistutkimuksellinen näkökulma asettaa marginalisoidut ihmisryhmät keskiöön kasvatuksen ja koulutuksen konteksteissa. Se siirtää analyyttisen katseen kasvatukseen ja koulutuksen arkea määrittäviin poliittisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Tällä tavalla se voi tuoda esiin kasvatuksen ja koulutuksen erottelevia ja toiseuttavia käytäntöjä sekä ei-ilmiselviä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Käsillä olevassa teemanumerossa tarkastellaan koulutukseen kytkeytyviä kokemuksia ja rakenteellisia ulottuvuuksia vammaistutkimuksen näkökulmista käsin. Vammaistutkimus ja erityispedagoginen tutkimus sekä erityispedagogiset käytännöt voivat toimia yhdessä inklusion edistämiseksi. Nykyisellään inklusion käsite kasvatustieteissä on kuitenkin jokseenkin vesittynyt. Ensinnäkin se kohdistuu kapea-

alaisesti peruskouluun. Toisekseen inklusion nimissä – niin sen puolesta kuin sitä vastaan – keskustellaan sellaisia lapsia tai opiskelijoita integroivista, assimiloivista ja jopa ulossulkevista käytännöistä, joiden koulunkäynnin mahdollistaminen ja tavoitteellinen edistäminen edellyttävät tyypillisistä tai totutuista koulunpidollisista keinoista poiketen suurempia tuen järjestelyn muotoja sekä monialaista yhteistyötä koulunstituution ulkopuolisten tahojen kanssa.

Tässä teemanumerossa Tuomas Tervasmäki analysoi niitä merkityksiä, joita inklusio saa vuoden 2014 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Hän esittää, että koulutuspoliittinen ohjaus Suomessa mahdollistaa yleisopetuksen rinnalla järjestettävän segregoivan koulunpidon toteutuksen ja jopa sen esittämisen inklusiivisena käytäntönä. Antti Teittinen ja Hannu Vesala viittaavat tässä teemanumerossa saman ilmiön materialisoitumiseen käytännön tasolla keskustelemalla inklusion kliseestä. Sillä viitataan tilanteeseen, jossa näennäisinklusiivinen koulujärjestelmä mahdollistaa opetuksen järjestämisen vertaisista erillään syistä, jotka johtuvat lähinnä koulun kyvyttömyydestä sopeutua yksilön ominaisuuksiin, esimerkiksi kyvyttömyydestä kommunikoida hänen kanssaan.

Keskittyminen tuen tarpeisiin ja huoleen opettajien asenteista ja taidoista vie syrjään inklusion ihmis- ja kansalaisoikeusnäkökulmat. Kun inklusio mielletään ihmis- ja kansalaisoikeudeksi, jonka toteuttamiseen Suomi on sitoutunut, myös asennekeskustelu asettuu toisenlaiseen kontekstiin. Voidaan kysyä, millä perusteella ihmisten asenteet saavat 2020-luvun Suomessa olla este ihmis- ja kansalaisoikeuksien toteutumiselle.

VAMMAISUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

Teemanumeron artikkelit paikantuvat yhteiskuntatieteelliseen ja kriittiseen vammaistutkimukseen. Yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus ymmärtää vammaisuuden yhteiskunnallisena ilmiönä ja tutkii, miten vammaisuus hallinnollisena kategoriana toimii (Reinikainen, 2007; Siebers, 2008; Goodley ym., 2012; Teittinen, 2014; Tarvainen, 2018; Kauppila ym., 2021). Yksilökeskeinen käsitys vammaisuudesta assosioi vammaisuuden pelkästään yksilön kehoon tai mieleen ja määrittelee vammaisuutta lääketieteen ja psykiatrian diagnostisin termein. Se ei ota huomioon, että myös tällainen näkökulma on yhteiskunnallinen.

Lääketiedettä muotoilevat yhteiskunnalliset tilanteet ja sen ymmärrykset säteilevät yhteiskunnallisiin käytäntöihin. On huomattava, että lääketieteellistä tutkimusta rajoittavat paitsi tutkimusrahoitukseen liittyvät päätökset, lääketieteelliseen tutkimukseen kytkeytynyt liiketoiminta, käytettävissä oleva teknologia ja myös kulttuuriset ymmärrykset erilaisista kehoista, kokemuksista, sukupuolista, rodusta ja iästä (Lindenbaum & Lock, 1993; Kafer, 2013; Irni ym., 2014; Tremain, 2017). Vammaisuus on siis yhteiskunnallinen ilmiö myös silloin, kun se määritellään lääketieteen näkökulmista.

On myös tärkeää huomata, että vammaisuuden ymmärtäminen lääketieteellisesti ei rajoitu lääketieteen kontekstiin vaan vammaisuutta lähestytään lääketieteellisesti monenlaisissa tilanteissa (Kafer, 2013), kuten kasvatuksessa ja koulutuksessa. Yhteiskuntatieteellisellä vammaistutkimuksella onkin annettavaa

vammaisuuden lääketieteellisten ymmärrysten yhteiskunnallisten ulottuvuuksien tutkimiseen. Tässä teemanumerossa Katariina Hakalan artikkeli tuo esiin, miten kehitysvammaiseksi diagnosoimista seuraa tietty yhteiskunnallinen asema. Näin Hakala piirtää esiin usein epäpoliittisina nähtyjen diagnoosien yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Diagnoosit ovat myös koettuja kokemuksia. Tämä tulee esiin Anna-Maija Niemén tutkimuksessa, joka keskittyy erityisryhmässä peruskouluaikana opiskelleiden kokemuksiin. Niemén artikkeli kysyy, miten erityisen tuen tarve koulutusjärjestelmän hallinnollisena kategoriana on koettu ja miten se on vaikuttanut erityisryhmässä opiskelleiden itseymmärryksiin. Kouluklusion poliittisesta vahvistamisesta huolimatta ”erityisen tuen tarve” on Niemén mukaan edelleen leimaava ja rajoittava määre, joka ei tavoita koululaisten kokemusten, tarpeiden ja kykyjen todellista moninaisuutta.

Myös kriittinen vammaistutkimus näkee vammaisuuden ilmiönä, joka kytkeytyy aina yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Lisäksi kriittisessä vammaistutkimuksessa on kritisoitu vammaistutkimuksen olemassa olevia paradigmoja (Meekosha & Shuttleworth, 2009) ja ammennettu ranskalaisen filosofin Michel Foucault’n ideasta kritiikistä. Foucault’lle (1990, 1997) kritiikki tarkoittaa itsestään selvinä näyttäytyvien oletusten kyseenalaistamista tutkimalla, minkälaiset yhteiskunnalliset ja historialliset tapahtumasarjat ovat näiden oletusten takana. Tästä näkökulmasta käsin kriittinen vammaistutkimus kysyy, minkälaiset yhteiskunnalliset käytännöt saavat aikaan oletuksen siitä, että kyvykkyys on välttämätön ja oleellinen ihmisyyttä määrittä-

vä ominaisuus (Campbell, 2009). Tässä teemanumerossa tätä oletusta kyvykkyudesta tutkitaan suomalaisen koulutusjärjestelmän ja vammaispalvelujärjestelmän konteksteissa.

KYVYKKYYKSIEN POLITIIKKA

Antti Teittinen ja Hannu Vesala tarkastelevat artikkelissaan vammaisten ihmisten syrjäntäkokemuksia koulutukseen pääsyssä, koulutuksen mukautuksissa sekä koulutuksessa yleisesti rakenteellisen syrjinnän eli symbolisen väkivallan näkökulmasta. Heidän aineistonaan on Vammaisfoorumien vammaisille ihmisille kohdistettu kysely, joka toteutettiin vuonna 2018. Vastaajien kokemuksista välittyy se, että ponnostukset inklusiiviseen koulutukseen ovat puutteellisia. Samalla kyselyn vastaukset kertovat siitä, että koulujärjestelmää kehystävät oletukset tietynlaisesta opiskelijasta, joka kykenee tulevaisuudessa tekemään työtä juuri tietyllä tavalla. Teittinen ja Vesala näkevät koulutuksen käytännöt kyvykkyuden ideologiaa vahvistavina ja vammaisten syrjäntäkokemukset kyvykkyuden ideologiaa haastavina kritiikkeinä, jotka näyttävät suomalaisen koulutusjärjestelmän toiset kasvot.

Jasu da Silva Gonçalves ja Elina Ikkävalko puolestaan lukevat korkeakouluopiskelijoiden kirjoituksia mielenterveydestä tuoden esiin kokemuksia, jotka haastavat yhteiskunnallisia kyvykkyysihanteita. Kirjoittajat yhdistävät kriittisen vammaistutkimuksen ja terapiakulttuurin kritiikin ideoita ja tuovat näin toisiaan lähelle näkökulmat, jotka voivat äkkiseltään ajatellen näyttää vastakkaisilta.

Siinä, missä kriittisen vammaistut-

kimuksen näkökulmat ovat painottaneet marginalisoitujen ihmisten kokemusten olennaisuutta yhteiskunnallisten tilanteiden uudelleen arvioinnissa (Campbell, 2009), terapiakulttuurin kritiikki puolestaan on usein pyrkinyt haastamaan marginaaliseksi mielletyn haavoittuvuuden kokemuksen leviämisen perustavanlaatuisemmaksi yhteiskunnalliseksi kokemukseksi (Furedi, 2003; Ecclestone & Hayes, 2008). Terapiakulttuurin kritiikissä ihmisen haavoittuvuus nähdään yksilökeskeisen kulttuurin yhtenä ilmentymänä. Vammaistutkimuksen puolestaan voi nähdä kääntävän tätä kritiikkiä toiseen suuntaan ja kysyvän, minkälaiset yhteiskunnalliset valtasuhteet ovat tuottaneet itsenäisen ja toisista näennäisen riippumattoman ihmisen ideaalin.

Vaikka kriittinen vammaistutkimus ja terapiakulttuurin kritiikki ovat orientaatioiltaan erilaisia (ks. Ecclestone & Goodley, 2016), molemmat suuntaukset näkevät yhteiskunnalliset käytännöt historiallisiin valtasuhteisiin kiinnittyneinä ja siis muuttuvina ja muokattavissa olevina. Terapiakulttuurin kritiikki voi kysyä tärkeitä kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten nykyinen hyvinvoinnin painottaminen toimii.

Da Silva Gonçalves ja Ikävalko esittävät, että hyvinvoinnin ylläpitäminen on monisyinen tavoite. Hyvinvoinnin painottaminen voi tuoda esiin korkeakouluopiskelijoiden moninaisuuden terveyden ja kyvykkyyden akseleilla, mutta myös tarjoutua uudeksi suoritukseksi ja normiksi – jolloin unohtuvat ne opiskelijat, joiden arkipäivää normien mukainen mielenterveys ei ole. Da Silva Gonçalvesin ja Ikävalkon analyysia hyödyntäen mielenterveyden ja laajemmin hyvinvoinnin ylläpitämisen painottamista voidaan pitää valtana, joka ensisijaistaa

kyvykkäät kehomielet alleviivatessaan yksilöiden kykyä huolehtia terveydestään.

Mielenterveyden ylläpitämisen idea ammentaa terapiakulttuurista, jossa yksilöiden oletetaan tarkkailevan omaa mieltään ja lähestyvän yhteiskuntaa ensisijaisesti maailmana, joka koostuu sisäisiksi ymmärrettyihin mielen tapahtumiin suuntautuneista ihmisistä. Tällainen orientaatio sisäisyyteen, jonka voimme nähdä esimerkiksi suosituissa itseapukirjallisuudessa, voi estää näkemästä kehoja ja mieliä yhteiskunnallisten kamppailujen kohteina. Terapiakulttuurin kritiikillä ja kriittisellä vammaistutkimuksella voi siis olla yhteinen tavoite: viedä politiikka sinne, jossa ensinäkemältä on pelkkä yksilö.

Hakala tekee artikkelissaan intervention yksilökeskeiseen käsitykseen vammaisuudesta. Hän tutkii, miten kehitysvammaisiksi nimettyjä ihmisiä ohjataan suomalaisessa vammaispalvelujärjestelmässä yksilödiagnostiikkaan perustuen. Hakala analysoi yksilödiagnostiikkaan pohjautuvaa palvelujärjestelmää katsoen, minkälaiseksi sen piirissä olevien henkilöiden suhde valtioon muotoutuu. Näin hän lukee rakenteellisia ulottuvuuksia esiin yksilödiagnostiikkaan perustuvasta järjestelmästä.

Palvelujärjestelmä, joka on historiallisesti muodostunut tietynlaiseksi ja on siis myös muutettavissa, asettaa Hakalan mukaan kehitysvammaisiksi nimetyt eräänlaiseen rinnakkaistodellisuuteen yhteiskunnassa. Tässä toisenlaisessa todellisuudessa on piirteitä työntekijäkansalaisuuden ideaaleista, jotka kehystävät yleisesti yhteiskunnallista ymmärrystä siitä, mitä tarkoittaa elää kansalaisena yhteiskunnassa. Kuitenkaan työntekijäkansalaisuus ei useimmiten koske

kehitysvammaisiksi nimettyjä työhön si-
dottujen oikeuksien kautta. Palvelujärjes-
telmä ohjaa heitä sellaiseen toimintaan,
jota saatetaan arjessa kutsua työn teke-
miseksi, vaikka se ei takaa heille työntekijäkansalaisen oikeuksia esimerkiksi palk-
kaan tai työeläkkeeseen. Hakalan artikkeli
tuo esiin, miten nykyinen palvelujärjestel-
mä ei tunnusta kehitysvammaisiksi nimet-
tyjen potentiaalista tai todellista työvoi-
maa.

Ella Rönkkö, Satu Peltomäki, Sirpa
Granö ja Elina Kontu tarkastelevat kehitys-
vammaisiksi nimettyjen mahdollisuuksia
toimia tutkimushankkeissa kirjallisuuskat-
sauksessaan osallistavasta tutkimukses-
ta. Myös heidän tekstinsä kiinnittää huo-
miota oletukseen kehitysvammaisuudesta
asemana, josta käsin ei voi saada palk-
kaa tekemästään työstä. Rönkön ja kol-
legoiden katsaus palauttaa lukijan myös
temaattisesti inklusion ja vammaistutki-
muksen alkujuurille vammaisaktivismiin,
jossa sloganiin ”nothing about us without
us” kiteytyy vammaisten ihmisten yhden-
vertainen toimijuus toiminnan kohteena
olemisen sijaan.

Vammaisiksi nimettyjä ihmisiä ei siis
kontrolloida pelkästään kyvykkyyttä idea-
lisoimalla vaan myös yhdistämällä kyvyk-
kyys ensisijaisesti ei-vammaisiin kehoihin
ja mieliin. Tämän teemanumeron kirjoit-
tajat haastavat näitä molempia ableismin
ulottuvuuksia. He kyseenalaistavat ole-
tukset, joissa kyvykkyys nähdään keho-
jen ja mielen ensisijaisena, alkuperäisenä
ja oleellisena ominaisuutena, tuodessaan
esiin ideologiset ja kulttuuriset valtasuh-
teet, joissa kyvykkyysoletuksia rakenne-
taan. Tämän lisäksi kirjoittajat haastavat

vammainen/vammaton-erottelua, koska
se on rakenne, joka myös rajoittaa vam-
maisiksi nimettyjen yhteiskunnallista toi-
mintaa.

Kyvykkyyden idealisointi ja kyvykkyy-
den yhdistäminen ei-vammaisuuteen voi-
vat myös ilmetä yhtä aikaa. Kyvykkyyden
idealisointi näkyy vammaisten ihmisten
työvoiman arvottamisessa alempiarvoi-
seksi. Kyvykkyyden standardit määrittä-
vät, mihin kehojen ja mielen tulee pystyä
työmarkkinoilla. Työn standardeista poik-
keavien kehojen toimintaa työpaikoilla ei
aina lueta työksi lainkaan. Avotyöjärjestel-
mä (ks. Hakalan artikkeli tässä numeros-
sa) perustuu oletukseen, että henkilöille,
joiden ei oleteta pystyvän standardien mu-
kaiseen työhön, maksetaan palkan sijaan
työosuusrahaa. Alhainen työosuusraha
jättää sitä saavan elämään köyhydessä.
Materiaalinen kansalaisuus jää siis avotyö-
tä tekevien ulottumattomiin.

Vammaistutkija Nirmala Erevelles
(2002) onkin ehdottanut, että vammais-
ten ihmisten yhteiskunnallisen oikeuden-
mukaisuuden toteutumiseksi kansalais-
oikeuksien vaatimusten tulisi kohdistua
materiaalisiin tavoitteisiin. Tämä tarkoit-
taisi esimerkiksi sitä, että kyvykkyyden
standardien ei tulisi määritellä ihmisten
mahdollisuuksia saada riittävää toimeen-
tuloa. Voidaankin kysyä, minkälaisia talou-
dellisia funktioita vammainen/vammaton-
erottelulla on ja miten sen avulla pyritään
aikaansaamaan oikeutusta laajemmalle
ristiriitaiselle työn järjestämisen tavalle,
joka arvottaa eri tavoin esimerkiksi koto-
na tehtävää elämää ylläpitävää työtä¹ ja
rikastumiseen tai menestymiseen tähtää-
vää työtä. Vammaisen hahmo, johon tuot-

¹Työn arvottamisesta ja sen yhteydestä yhteiskunnallisiin hierarkioihin ks. Precarias a la deriva, 2009; Aho, 2017; Bray, 2019.

tamattomuus kulttuurisesti assosioidaan, ruumiillistaa pyrkimystä erotella ihmisen elämäntoiminnot tuottaviin ja tuottamattomiin.

Tällaiset erottelut eivät tunnusta ihmisten ja elämän moninaisuutta. Moninaisuuden eli yksilöllisten erilaisuuksien arvostaminen ja kunnioittaminen edellyttää sekä tunnustusta (esimerkiksi työlle ja toimijuudelle) että sitä, että yksilö tulee tunnustetuksi sellaisena itsenään, jona toivoo tulevansa tunnistetuksi (ks. Häkli ym., 2016). Inklusiokeskustelun mantramaisuus moninaisuudesta pelkistyy usein erilaisuuden hyväksymiseksi tai suvaitsemiseksi. Tällöin vahvistetaan valtapositiioita, joissa hegemonisessa asemassa olevat sisäryhmäläiset päättävät ulkoryhmäläisten hyväksymisen tavoista asetettuaan heidät tarkkailun, määrittämisen ja mahdollisesti sopeuttavien toimien kohteiksi (ks. Klix, 2019). Yhteiskunnallinen ja kriittinen vammaistutkimus haastavat tällaista valtasuhdetta ja tuovat esiin sen yhteiskunnalliset seuraukset. Ne vaativat todellista inklusiota ja tutkivat yhteiskuntaa siitä ulossuljettujen näkökulmasta.

Tämä teemanumero on valmistunut yhteistyössä Suomen vammaistutkimuksen seura ry:n kanssa. Teemanumeroa ovat rahoittaneet Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö (Vamlas) ja Tukilinja-säätiö. Haluamme ilmaista kiitoksemme yhteistyöstä myös Oppimis- ja ohjauskeskus Valterille sekä artikkelien vertaisarvioijille.

Kirjoittajatiedot:

Juho Honkasilta, KT, yliopistonlehtori, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Touko Vaahtera, FT, tutkijatohtori, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

LÄHTEET

- Aho, T. N. (2017). Active citizenship, liberalism, and labor-normativity. Queercrip resistance, sanist anxiety, and racialized ableism in viewer responses to Here Comes Honey Boo Boo. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, 11(3), 321–338. <https://doi.org/10.3828/jlcds.2017.25>
- Bray, K. (2019). *Grave attending: A political theology for the unredeemed*. New York: Fordham University Press.
- Campbell, F. K. (2009). *Contours of ableism: The production of disability and abledness*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ecclestone, K. & Goodley, D. (2016). Political and educational springboard or straitjacket?: theorising post/humanist subjects in an age of vulnerability. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37(2), 175–188. <https://doi.org/10.1080/01596306.2014.927112>
- Ecclestone, K. & Hayes, D. (2008). *The dangerous rise of therapeutic education*. London: Routledge.
- Erevelles, N. (2002). (Im)material citizens. *Cognitive Disability, Culture and Education*, 1(1), 5–25.
- Foucault, M. (1990). *Practicing criticism*. In L. D. Kritzman (Ed.), *Politics, philosophy, culture. Interviews and other writings 1977–1984* (pp. 152–156). New York: Routledge.
- Foucault, M. (1997). *What is Critique?* In S. Lotringer & L. Hochroth (Eds.), *The politics of truth* (pp. 23–82). Los Angeles: Semiotext[e].
- Furedi, F. (2003). *Therapy culture. Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge.
- Goodley, D., Hughes, B., & Lennard, D. (2012). *Disability and social theory. New developments and directions*. New York: Palgrave Macmillan.
- Honkasilta, J. (2017). “Diagnosing” the Need or in “Need” of a Diagnosis? Reconceptualizing educational need. In K. Scorgie & D. Sobsey (Eds.), *Working with families for inclusive education: Navigating identity, belonging and opportunity. International Perspectives on Inclusive Education, Volume 10* (pp. 123–141). Emerald Publishing Limited.
- Häkli, J., Kallio, K. P. & Korkiamäki, R. (2016). *Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 171. Nuorisotutkimusverkosto*.
- Irni, S., Meskus, M. & Oikkonen, V. (2014). *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Kauppila, A., Lappalainen, S., & Mietola, R. (2021). *Governing citizenship for students with learning disabilities in everyday vocational education and training*. *Disability & Society*, 36(7), 1148–1168. <https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1788512>
- Klix, N. (2019). On the conceptual insufficiency of toleration and the quest for a superseding concept. *Public Reason*, 11(1), 61–76.
- Lindenbaum, S. & Lock, M. (1993). *Knowledge, power & practice. The anthropology of medicine and everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Meekosha, H. & Shuttleworth, R. (2009). What’s so critical about critical disability studies? *Australian Journal of Human Rights*, 15(1), 47–75.
- Precarias a la deriva (2009). *Hoivaajien kapina*. Helsinki: Tutkijaliitto/Like.
- Reinikainen, M.-R. (2007). *Vammaisuuden sukupuolituneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siebers, T. (2008). *Disability theory*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Slee, R. (2013). How do we make inclusive education happen when exclusion is a political predisposition? *International Journal of Inclusive Education*, 17(8), 895–907.
- Tarvainen, M. (2018). *Ruumiilliset tilat. Tavanomainen arki ja kerrottu vammaisuus. Yhteiskuntapolitiikka*, 83(1), 40–49.
- Teittinen, A. (2014). *Vammaisten koulutuksen ja työelämän biopolitiikan kritiikki*. Teoksessa K. Brunila & U. Isopahkala-Bouret (toim.), *Marginaalin voima! Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja* (s. 85–101). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Tremain, S. L. (2017). *Foucault and feminist philosophy of disability*. Ann Arbor: University of Michigan Press.